

UDK 371.3:796(4)

*Miloš Marković, Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Univerzitet u Beogradu, Srbija,**Dragan Branković, Učiteljski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Srbija,**Milovan Ljubojević, Košarkaški klub Podgorica, Crna Gora,**Dragoljub Višnjić, Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Univerzitet u Beogradu, Srbija.*

UPOREDNA ANALIZA NASTAVNIH PROGRAMA FIZIČKOG VASPITANJA ZA MLADI ŠKOLSKI UZRAST NEKIH EVROPSKIH ZEMALJA

1. UVOD

Vaspitno-obrazovni programi u pojedinim školskim sistemima nisu samosvojni i izolovani od društvenih okolnosti i istorijskih prilika. Uvek se postavlja pitanje smisla određenja vaspitno-obrazovnih pojava sistema školstva i pravca njihovog razvoja, shodno socijalnim, političkim i kulturnim prilikama. U kontekstu tranzicionih reformi koje su prisutne u mnogim državama bitno je analizirati idejno-stručne orijentacije u svim sferama života pa i obrazovanju čiji je neraskidivi deo i fizičko vaspitanje. Vaspitanje i obrazovanje u sklopu školskog sistema je planska i sistematski organizovana aktivnost u čijim se temeljima nalaze i programi fizičkog vaspitanja. Programi su manje ili više centralizovani ili decentralizovani u skladu sa potrebama dece i omladine, ali i drugim društvenim i državnim potrebama.

Programi fizičkog vaspitanja, kao i programi drugih predmeta, predmet su promena u sklopu reformi obrazovanja. No ni jedna promena nije dobra bez odgovarajuće analize postojećih programa vaspitno-obrazovnih oblasti, odnosno predmeta i njihovog međusobnog poređenja. Svaka reforma programa fizičkog vaspitanja mora biti zasnovana na vertikalnom ali i horizontalnom poređenju prošlih i važećih programa fizičkog vaspitanja. Predmet ovog rada je uporedna analiza (horizontalno poređenje) programa fizičkog vaspitanja za mlađi školski uzrast nekih Evropskih zemalja.

Cilj ovog rada je pozicioniranje karakteristika programa fizičkog vaspitanja u Republici Srbiji i Republici Crnoj Gori u odnosu na programe nekih drugih zemalja. Analiza različitih programa fizičkog vaspitanja je značajna sa aspekta reformisanih programa koji su trenutno na snazi, ali i budućih reformskih poduhvata koji bi trebalo da idu u pravcu razvoja fizičkog vaspitanja ne samo kao predmeta već i veštine i vaspitanja uopšte.

Osnovu ovog rada čine pretpostavke da svaki program ima svoje filozofske, istorijske, sociološke i pedagoške osnove. Praktičnu korist ovog rada treba sagledati u kontekstu pružanja sintetizovanih informacija neposrednim realizatorima nastavnog procesa o idejnim i prakseološkim osnovama različitih programa fizičkog vaspitanja. Za fizičko vaspitanje i subjekte koji u njemu rade je posebno značajno da se pre svega upoznaju sa osnovnim idejnim postulatima razmatranih programa fizičkog vaspitanja koji su polazište svake operacionalizacije.

U vaspitno-obrazovnim sistemima evropskih zemalja fizičko vaspitanje je zastupljeno kao predmet koji treba da doprinese integralnom razvoju ličnosti. Nastava

fizičkog vaspitanja je još uvek najorganizovaniji masovni sistem obuhvatanja dece i mladih fizičkim aktivnostima, kojima se vrši određeni uticaj na organizam (Višnjić, Jovanović, & Miletić, 2004). U odluci koju je doneo Evropski parlament u novembru 2007. godine se navodi da je fizičko vaspitanje jedini školski predmet, koji pokušava da pripremi decu za zdrav život i fokusira se na njihov celokupan fizički i mentalni razvoj i da prenese važne društvene vrednosti kao što su: pravičnost, samodisciplina, solidarnost, timski duh, toleranciju, fer plej... Zajedno sa sportom fizičko vaspitanje smatra se jednim od najvažnijih oruđa socijalne integracije. (Hardman, 2007).

Već duži niz godina u sklopu obrazovnih reformi zemalja u tranziciji ima nagoveštaja određenih promena u predmetu fizičko vaspitanje. Stoga postoji mogućnost za inoviranjem, unapređivanjem i dodatnim usavršavanjem postojećih programa fizičkog vaspitanja u skladu sa potrebama učenika i društva. Do sada su se programi usavršavali, menjali, a potom i primenjivali, a da se nisu u većoj meri uzimali u obzir i elementi programa fizičkog vaspitanja na osnovama kvalitativne analize.

Postoje razlike u vaspitno-obrazovnim metodama čak i u zemljama veoma sličnog uređenja i stepena razvoja. U svim zemljama su uočljive stepenice koje postupno vode od osnovne škole do univerziteta. Poznavanje vaspitno-obrazovnih sistema drugih država omogućava nam da sagledamo, kako pozitivne, tako i negativne karakteristike našeg sistema vaspitanja i obrazovanja.

2. MATERIJAL I METODE

U radu je izvršena komparativna kvalitativna analiza programa fizičkog vaspitanja u mlađem školskom uzrastu u Engleskoj, Švajcarskoj, Rusiji, Crnoj Gori i Srbiji. Analizirani su i upoređeni: cilj i zadaci fizičkog vaspitanja, obrazovni sadržaji, broj časova fizičkog vaspitanja u nastavnom planu, način realizacije programa kao i oblici rada kroz koje se programi fizičkog vaspitanja realizuju.

Istraživačka hipoteza glasi da postoje razlike u programima, nazivu predmeta, broju i vrsti vančasovnih aktivnosti kao i u definisanju cilja fizičkog vaspitanja u Engleskoj, Švajcarskoj, Rusiji, Crnoj Gori i Srbiji.

U ovom radu je korišćen metod komparativne analize, deskriptivna metoda i metoda teorijske analize. Iz ministarstava preuzeti su nastavni planovi i programi fizičkog vaspitanja osnovnih škola Engleske, Švajcarske, Rusije, Crne Gore i Srbije.

3. REZULTATI I DISKUSIJA

Fizičko vaspitanje/sport je u planovima osnovnih škola Engleske, Švajcarske, Rusije, Crne Gore i Srbije predstavljen kao samostalan, ustavom propisan, obavezan predmet. U planu i programu osnovnih škola Rusije, Crne Gore i Srbije ovaj predmet dat je pod imenom fizičko vaspitanje dok je u planu osnovne škole u Švajcarskoj i Engleskoj dat pod nazivom sport. U tabeli 1. je dat pregled naziva sa sadržajem.

Tabela 1. Prikaz naziva predmeta u navedenim državama i sadržaj

Švajcarska Sport	Engleska Sport	Rusija Fizičko vaspitanje	Crna Gora Fizičko vaspitanje	Srbija Fizičko vaspitanje
Cilj i zadaci	Vrednosti i svrhe	Cilj predmeta Zadaci predmeta	Cilj i zadaci	Cilj i zadaci Operativni zadaci
Smernice		Struktura:		Struktura programa:
Napomene i odredbe	Ciljevi	1. Osnovna znanja	Operativni ciljevi	1. Razvijanje fizičkih sposobnosti
Didaktičke napomene	Nacionalni okvir i potrebe	2. Opšta fizička priprema	Sadržaj aktivnosti	2. Sportsko-tehničko obrazovanje
Veze među predmetima		3. Specifična priprema	Socijalizacijski ciljevi	3. Povezivanje fizičkog vaspitanja sa životom i radom
		4. Približni pokazatelji fizičke pripremljenosti	Korelacija	4. Razvijanje fizičkih sposobnosti
Struktura predmeta	Razvijanje kurikuluma	Didaktičko - metodičko upustvo		Uputstva za ostvarivanje programa

Razredno časovni okvir (oblik), nedeljni i godišnji fond časova su elementi nastavnog plana koji pokazuju obim vremena koji je posvećen nastavi i realizaciji programskog sadržaja, kao i obim aktivnosti koje obavljaju učenici. U Tabeli 2. prikazan je godišnji fond časova u navedenih pet država.

Tabela 2. Prikaz ukupnog broja časova fizičkog vaspitanja/sporta po razredima godišnje

Razred	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
Engleska	78	78	78	78	78	78	/	/	/
Švajcarska	76	76	76	76	76	76	/	/	/
Rusija	72	72	72	72	72	72	72	72	72
Crna Gora	90	90	90	90	90	90	60	60	54
Srbija	108	108	108	72	72	72	72	72	/

Postoje u praksi velike varijacije između predviđenog broja časova i onih koji se zaista održe. Situacija je pogoršana vremenom koje je dodeljeno drugim predmetima. Nikako se ne sme zanemariti Odluka Evropskog parlamenta, poziv svim državama članicama da uvedu obavezno fizičko vaspitanje u osnovnim i srednjim školama sa garantovanim principom od najmanje tri časa nedeljno. Evropsko udruženje za fizičko

vaspitanje (EUPEA) preporučuje dnevno fizičko vaspitanje u ranim godinama školovanja (do 12. godina) i tri sata nedeljno u razredima posle toga.

Ono što se može zaključiti iz navedenog je da je broj časova fizičkog vaspitanja/sporta u navedenim zemljama ispod preporučenog, ali se do najmanje tri časa nedeljno dolazi kroz realizaciju izbornih predmeta.

U svim navedenim državama se pored nastave fizičkog vaspitanja/sporta organizuju i raznovrsne vančasovne aktivnosti. Vančasovne aktivnosti učenika u fizičkom vaspitanju su planski i programski organizovani oblici rada, prema potrebama, interesovanjima i slobodnim opredeljenjima učenika. Zajedno sa razredno časovnim oblicima rada obezbeđuju celovitu realizaciju cilja i zadataka fizičkog vaspitanja i obrazovanja, razvijajući time kod učenika svest o fizičkoj kulturi kao integralnom delu života savremenog čoveka (Bokan, 1999).

U tabeli 3. Dat je pregled vančasovnih aktivnosti koji se organizuju u pomenutim državama.

Tabela 3. Pregled vančasovnih aktivnosti u Engleskoj, Švajcarskoj, Rusiji, Crnoj Gori i Srbiji.

Vrsta aktivnosti	Engleska	Švajcarska	Rusija	Crna Gora	Srbija
Kros	•	•	•	•	•
Nacionalne igre	•	•	•	/	/
Izleti	•	•	•	•	•
Takmičenja	•	•	•	•	•
Jahanje	•	•	/	/	/
Letovanje	/	•	•	•	/
Zimovanje	•	•	•	•	•
Logorovanje	•	•	•	•	•
Klizanje	•	•	•	/	/
Učešće na manifestacijama	•	•	•	•	•
Šah	•	•	•	•	•
Planinarenje i orijentiring	•	•	•	•	•
Plivanje	•	•	•	•	•
Hokej	•	•	•	/	/
Tenis	•	•	•	•	•
Aktivnosti za očuvanje otadžbine	/	/	•	/	/

U Crnoj Gori je aktuelan još jedan predmet koji se zove „sport za sportiste“ koji ima status izbornog predmeta. Ovaj predmet se može izabrati u VII, VIII i IX razredu. Fond ovog predmeta je 2 časa nedeljno. „Sport za sportiste“ kao i predmet fizičko vaspitanje ima svoj cilj i zadatke, operativne ciljeve i socijalizacijske ciljeve (Republika Crna Gora, zavod za obrazovanje, 2005). U Srbiji postoji predmet „izborni sport“ i njegov fond je jedan čas nedeljno, ali je on obavezan tako da se fond časova fizičkog

vaspitanja predstavlja kao 2 + 1, gde je ovo 1 ustvari izborni sport (Službeni glasnik RS, 2004).

Cilj fizičkog vaspitanja/sporta je posebno definisan u svakoj od navedenih država, pa tako u Engleskoj nacionalni kurikulum je bitan element svakog programa fizičkog vaspitanja koji sastavlja svaka škola samostalno. U okviru kurikuluma postavlja se šta učenici treba da uče kao i postavljanje cilja očekivanog standarda performansi učenika (National curriculum, 2007).

U Švajcarskoj opšti obrazovni cilj sportskog obrazovanja u značajnoj meri doprinosi harmoničnoj izgradnji tela, duha, volje i razuma. Školski sport pre svega mora da služi očuvanju i jačanju zdravlja, teži da sa poboljšanjem telesnih sposobnosti doprinosi izgradnji fizičkog, psihičkog i socijalnog blagostanja (Program osnovne škole i niže srednje škole u Švajcarskoj, 1998).

U Rusiji opšti cilj obrazovanja u oblasti fizičke kulture je dizajniran tako da pruži učenicima stabilne motive i potrebe, brigu za njihovo zdravlje, razvoj fizičkih i mentalnih kvaliteta, kreativnu upotrebu fizičke kulture u organizaciji zdravog načina života. Shodno tome fizičko vaspitanje se fokusira na postizanje obrazovnih ciljeva (za učenke od I do IV razreda) i praktičnih ciljeva (za učenike od V do IX razreda) (Ministarstvo obrazovanja i nauke Ruske Federacije, 2010).

U Crnoj Gori ciljevi nastave fizičkog vaspitanje su: zadovoljenje potreba za kretanjem i povećanje adaptivnih i stvaralačkih sposobnosti učenika/ca u savremenim uslovima života i rada, ovladavanje brojnim i raznovrsnim sportsko-tehničkim sadržajima, razvijanje zdravstvene kulture, zdravog načina života, jačanje povjerenja u sebe, poštovanje različitosti, razumijevanje korisnosti sporta i stvaranje trajne navike da se fizičko vježbanje ugradi u svakodnevni život (Republika Crna Gora, zavod za obrazovanje, 2005).

U Srbiji cilj fizičkog vaspitanja je da raznovrsnim i sistematskim motoričkim aktivnostima, u povezanosti sa ostalim vaspitno-obrazovnim područjima, doprinese integralnom razvoju ličnosti učenika (kognitivnom, afektivnom, motoričkom), razvoju motoričkih sposobnosti, sticanju, usavršavanju i primeni motoričkih umjenja, navika i neophodnih teorijskih znanja u svakodnevnim i specifičnim uslovima života i rada (Službeni glasnik RS, 2004).

4. ZAKLJUČCI

U radu je izvršena komparativna kvalitativna analiza programa fizičkog vaspitanja u mlađem školskom uzrastu u Engleskoj, Švajcarskoj, Rusiji, Crnoj Gori i Srbiji. Analizirani su i upoređeni: cilj i zadaci fizičkog vaspitanja, obrazovni sadržaji, broj časova fizičkog vaspitanja u nastavnom planu, način realizacije programa kao i oblici rada kroz koje se programi fizičkog vaspitanja realizuju.

Analizom podataka se došlo do zaključka da postoje razlike u nazivu predmeta između poređenih država, tako da se u Engleskoj i Švajcarskoj ovaj predmet zove sport dok je u Rusiji, Crnoj Gori i Srbiji naziv za ovaj predmet fizičko vaspitanje.

Što se broja časova tiče može se zaključiti iz navedenog je da broj časova fizičkog vaspitanja/sporta u navedenim zemljama ispod preporučenog, ali se do

najmanje tri časa nedeljno dolazi kroz realizaciju izbornih predmeta. Godišnji fond časova se kreće od 78 u Engleskoj, 76 u Švajcarskoj, 72 u Rusiji, 90 u Crnoj Gori, u prvih šest razreda, odnosno 60 u sedmom i osmom, a 54 u devetom, dok je u Srbiji godišnji fond časova 108 za mlađe razrede, a 72 za starije.

Vančasovne aktivnosti su slične u svim državama sa specifičnostima koje nose određene kulture i geografski položaj država čiji su programi analizirani. Cilj fizičkog vaspitanja je posebno definisan u svakoj od država, ali postoje sličnosti u definicijama.

Analizom dobijenih rezultata možemo konstatovati da je osnovna pretpostavka potvrđena i da razlike postoje u programima, nazivu predmeta, broju i vrsti vančasovnih aktivnosti kao i u definisanju cilja fizičkog vaspitanja u Engleskoj, Švajcarskoj, Rusiji, Crnoj Gori i Srbiji. Takođe, došlo se do zaključka da sličnosti i razlike postojećih programa mogu u budućnosti da olakšaju reformisanje fizičkog vaspitanja, ukoliko se za tim ukaže društvena potreba, ali je bitno naglasiti da vaspitne sisteme i vaspitne institucije, kao i njihove pojedine crte nije moguće jednostavno preslikati u druge kulturne uslove.

5. LITERATURA

Bokan, B. (1999). Teorijsko metodičke osnove fizičkog vaspitanja - preduslov za reformu kurikuluma. *Nastava i vaspitanje*, 48 (1-2), 42-52.

Hardman, K. (2007). Physical education in schools: a global perspective. Worcester University, UK. *Kineziologija*, Vol. 40, No.1, Zagreb.

Ministarstvo obrazovanja i Nauke Ruske Federacije (2010). <http://eng.mon.gov.ru/pro/>

National curriculum (2007). www.qca.org.uk/curriculum

Program osnovne škole i niže srednje škole u Švajcarskoj (1998). Ministarstvo prosvete RS, Sektor za istraživanje i razvoj obrazovanja, Beograd.

Republika Crna Gora (2005). Program predmeta Sport za sportiste, Ministarstvo prosvjete i nauke, Podgorica.

Republika Crna Gora (2005). Program predmeta Fizičko vaspitanje, Ministarstvo prosvjete i nauke, Podgorica.

Službeni glasnik RS-Prosvetni glasnik (2004). Ministarstvo Prosvete RS, 10, str. 63, Beograd.

Višnjić, D., Jovanović, A., & Miletić, K. (2004). *Teorija i metodika fizičkog vaspitanja*. Beograd: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.

COMPARATIVE ANALYSIS OF PHYSICAL EDUCATION SYLLABUS FOR JUNIOR SCHOOL AGE IN SOME EUROPEAN COUNTRIES

In European countries' pedagogical-educational systems physical education is present as a class that is supposed to contribute to integral personality development. Physical education classes are still the most organized mass system for engaging kids and young people in physical activities, through which certain influence on the organism is made. For a long sequence of years there are indications of certain changes in physical education classes as part of educational reforms in countries undergoing transition. Therefore there is possibility for innovation, improvement and further perfection of existing physical education classes syllabi in accordance with the needs of students and the society. Until now syllabi have been improved, changed and then applied without taking into account elements of physical education syllabi based on the quality analysis. In this paper comparative analysis of physical education syllabus for junior school age was performed for the following countries: England, Russia, Greece, Switzerland, Montenegro and Serbia.

The following was analyzed and compared: physical education's goal and tasks, educational contents, number of physical education classes in the syllabus, method of syllabus realization as well as working forms through which physical education syllabi are realized. Through this analysis a conclusion was reached that the similarities and differences of existing syllabi can ease the reformation of physical education in the future, in case a societal need for that arises.

Key words: *physical education, syllabus, comparative analysis*